

Ärende: VN/4330/2018

Mottagande av muntlig bevisning genom en upptagning. Betänkande av arbetsgruppen för videoupptagning

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Lausunto suullisen todistelun vastaanottamisesta / OM:n mietintöjä ja lausuntoja 2020:20

Pohjanmaan käräjäoikeus kannattaa ehdotusta suullisen todistelun vastaanottamisesta kuva- ja äänitallenteelta, koska sen avulla muutoksenhaussa hovioikeudessa saavutettavat hyödyt ovat mietinnössä selostetulla tavalla merkittävät. Kuva- ja äänitallenne palvelee myös käräjäoikeutta niissä asioissa, jotka hovioikeus palauttaa käräjäoikeuden uudelleen käsiteltäväksi mahdollistaen myös käräjäoikeuden osalta ratkaisun asiassa ensivaiheessa esitetyn suullisen todistelun perusteella.

Käräjäoikeuden kannalta ehdotettu muutos merkitsee kuitenkin lisäresurssien tarvetta, mikä ilmenee mietinnön kohdasta 4.2.4. Todistelun kuva- ja äänitallentaminen käräjäoikeudessa lisäksi huomattavasti käräjäsihteerin työtä, mikäli tallenteelle on merkittävät kertomukset nykyistä suuremmalla tarkkuudella niin sanotulla indeksoinnilla. Käräjänotaareiden käyttäminen tallennustehtävässä puolestaan ei ole realistista nykymuotoisen käräjänotaariharjoittelun puitteissa muutoin kuin satunnaisesti. Ruotsin tilanne ei ole tässä yhteydessä suoraan verrannollinen meidän järjestelmäämme, koska tuomioistuinharjoittelu Ruotsissa on kaksivuotinen. Myös käräjänotaareiden vähäinen lukumäärä meillä vaikuttaa asiaan kuten mietinnön sivulla 44 on todettu.

Se, koska kuva- äänitallenteen tarkempi indeksointi on katsottava olevan tarpeen, on mietinnössä jätetty auki. Tältä osin mietintö on jopa ristiriitainen. Mietinnön sivulla 86 viimeisessä kappaleessa on todettu, että kertomukset tulisi erottaa toisistaan, minkä lisäksi tallenteelle tulisi tarpeen mukaan merkitä kuulusteltavien kertomuksista kohdat, joissa käsitellään asian ratkaisemisen kannalta eri asioita. Indeksoinnin on esitetty tapahtuvan esimerkiksi teemoittain, syytekohdittain tai muulla tavalla. Hieman myöhemmin on todettu, että indeksointi tehtäisiin tällä tavalla vain tarpeen

vaatiessa. Tämä jättää paljon tallennuksesta vastaavan harkinnan varaan. Tuomioistuinten riippumattomuuden kannalta olisi ongelmallista, jos ylioikeudet ryhtyisivät omien tarpeittensa perusteella ohjaamaan kärjäoikeuden prosessinjohtoa antamalla kovin tarkkoja ohjeita indeksoinnista ja siitä, miten kuuleminen tulisi toteuttaa kärjäoikeudessa, jotta tallenteiden hyödyntäminen olisi mahdollisimman vaivatonta hovioikeudessa. Tarpeen mukainen ja kärjäoikeuden harkintaan jätettävä indeksointi johtaisi puolestaan helposti ylivarovaisuuteen asian ratkaisevan kärjätuomarin taholta, joka ei halua saada huonoa mainetta hovioikeudessa indeksoinnin laiminlyöväenä tuomarina. Voidaan nimittäin olettaa, että vähänkin laajempi asia olisi käytännössä hovioikeuden mielestä indeksoitava asia.

Myös indeksoinnin käytännön toteuttamistapa on mietinnössä jätetty auki. Epäselvää on esimerkiksi se, onko tarkoituksena se, että kuultavia kuullaan teemakohtaisesti tai syytekohtittain niin, että myös itse kuuleminen kärjäoikeudessa järjestetään teemoittain ja syytekohtittain. Tällainen kuulemistapa tarkoittaisi pahimmassa tapauksessa sitä, että kuultavilla olisi lukuisia kuulemiskertoja saman tai useamman päivän aikana. Kuultavien ”juoksuttaminen” istuntosaliin useamman kerran rikkoo huomattavasti keskitettyä prosessia. Mikäli kertomus taas otettaisiin vastaan yhdenjaksoisesti tuomarin tehtävänä olisi puuttua jatkuvasti kertomukseen, jotta indeksointi toteutuisi myös käytännössä. Tällöin kuultavaa kuultaisiin kustakin teemasta/syytekohtasta järjestyksessä vapaa kerronta, pääkuulustelu, vastakuulustelu ja täydentävät kysymykset. Varsinkin vapaassa kerronnassa puuttumisen tarve voidaan arvioida suureksi.

Mikäli taas teemoittain tai syytekohtittain tapahtuva indeksointi tarkoittaisi käytännössä sitä, että kärjäoikeus merkitsee tallenteelle kohdat, jossa kuulemisessa siirrytään teemasta toiseen tai uuteen syytekohtaan, niin selvää on, että kovin suureen tarkkuuteen tällaisessa menettelyssä ei päästä. Pahimmassa tapauksessa se tarkoittaisi sitä, että puheenjohtaja joutuisi hyvinkin voimakkaasti puuttumaan siihen, mitä ja missä kohdin kuultava kertoo asiansa. Käytännössä tällaisen kuulemisen toteuttaminen on vaikeaa ja edellyttää melko tarkkaan etukäteen laadittua käsittelyjärjestystä ja ennen kaikkea sitä, että osapuolet sitoutuvat siihen. Tarkkojen käsittelyjärjestysten laatiminen etukäteen on perusteltua kuitenkin vain laajemmissa jutuissa.

Tuomarin lain mukainen voimakas puuttuminen todisteluun saatetaan myös kokea oikeudenkäynnin asianosaisten taholta tuomarin haluksi vaikuttaa omista intresseistään asiassa esitettävään todisteluun. Edellä kerrottu voimakas puuttuminen vapaassa kerronnassa voi pahimmassa tapauksessa myös pilata koko todistelun ja ehkäistä tehokkaasti oikeudenkäynnissä saavutettavissa olevan totuuden julkituloa. Varsin monen ihmisen kyky muistaa ja analysoida tapahtunutta ei ole indeksimäisesti jäsentynyttä siten, että henkilö pystyisi teemakohtaisesti muistelemaan asiaa vapaata kerrontaa varten.

Kovin tarkkaa indeksointia vastaan puhuu myös se, että vain melko pieni osa kärjäoikeuden pääkäsittelyissä käsitellyistä jutuista käsitellään muutoksenhakutuomioistuimessa. Mietinnön (s. 172) mukaan suullista todistelua otettiin vastaan kärjäoikeudessa 60 780 tuntia vuonna 2019. Näistä jutuista suuri enemmistö jää kärjäoikeuden ratkaisun varaan. Tähän nähden kärjäoikeuden resurssien käyttö indeksointiin kaikissa jutuissa tarkoittaisi suurta määrää turhaa työtä. Mikäli taas indeksointi tehtäisiin kärjäoikeudessa jälkikäteen valituksenalaisissa jutuissa, tarkoittaisi se joka tapauksessa huomattavaa lisätyötä kärjäoikeudessa. Huomionarvoista on lisäksi se, että myös Ruotsissa, jossa vastaavanlainen tallennustapa on ollut käytössä yli kymmenen vuoden ajan, on

todettu, että indeksointi on käytännössä osoittautunut hankalaksi (mietinnön sivu 67). Sen vuoksi asian merkitystä ei voida vähätellä, vaan tallenteiden merkitsemiseen ja erotteluun on löydettävä kestävä ja järkevä ratkaisu.

Indeksointi hovioikeutta varten ja asian ”teroittaminen” asianosaisille antaa myös helposti kuvan siitä, että koko kärjäoikeuskäsittely on vain valmistelua hovioikeudessa käytävää varsinaista oikeudenkäyntiä varten.

Luontevaa olisikin, että kuva- ja äänitallenteet indeksoidaan tarpeen mukaan hovioikeudessa jätettyjen valituskirjelmien perusteella. Tätä tehtävää varten hovioikeudessa on käytettävissä esimerkiksi esittelijätyövoimaa, jota voidaan muutenkin käyttää valitusasian valmisteluun hovioikeuden pääkäsittelyä varten. Hovioikeusvaiheessa on myös tiedossa ne teemat ja syytekohtat, joista valitusasiassa on kysymys. Tällöin olisi riittävää, että kärjäoikeudessa eri kuultavien kertomukset erotellaan toisistaan samoin kuin salassapidettävät osiot erotetaan julkisista osioista. Muilta osin indeksointi hoidettaisiin hovioikeudessa. Tätä tukee myös mietinnön liitteenä oleva lakiehdotus oikeudenkäymiskaaren 25 luvun 15 §:n muuttamisesta, jonka mukaan ”- [valittajan] on myös ilmoitettava käsityksensä siitä, onko pääkäsittelyssä otettava vastaan suullista todistelua tai kuultava muussa tarkoituksessa asianosaista henkilökohtaisesti. Lisäksi hänen on ilmoitettava, keiden kärjäoikeudessa kuulusteltujen henkilöiden kertomukset on tarpeellista ottaa vastaan, ja miltä osin ne on tarpeellista ottaa vastaan”. Lakitekstissäkään ei näin ollen velvoiteta valittajaa suoraan ilmoittamaan todistelua tallenteelta.

Pohjanmaan kärjäoikeudessa käsitellään myös maa- ja metsäoikeusasioita. Tässä jutturyhmässä voi usein olla erittäin vaikeaa toteuttaa näytön vastaanottamista kuvallisesti. Lakiin pitäisi ottaa tähän sopivaa poikkeussäännöstä, kuten olisi ehkä muutenkin paikallaan harkita poikkeuksia tiukasta videoimisen vaatimuksesta, esimerkiksi äänitallenteen hyväksymisen suuntaan.

Pohjanmaan kärjäoikeus myös kannattaa teknisen kehityksen hyödyntämisen harkitsemista siltä osin, että indeksoinnin sijasta tai täydennyksenä voitaisiin käyttää nauhoituksen litterointia. Tätä kautta voitaisiin modernilla tavalla helpottaa aineiston selailemista ja todistelun aiheena olevan kohdan löytämistä.

Ehdotuksen mukainen kuva- ja äänitallenteiden katsominen kärjäoikeudessa edellyttäisi kuvailussa laajuudessa tätä varten rakennettuja ja videokuulemisista erillisiä tiloja. Esimerkiksi Pohjanmaan kärjäoikeuden Vaasan kansliassa, jossa kuutta istuntosalia käyttävät kärjäoikeus, hallinto-oikeus ja hovioikeus ei käytännössä ole vapaita istuntosaleja käytettäväksi tähän tarkoitukseen. Videokuulemishuonekin on ahkerassa virka-apukäytössä. Käytännössä se vaatisi myös katselun valvojan, jotta katsoja ei saisi tietoonsa salassapidettäväksi säädettyjä osioita nauhoituksista. Kärjäoikeus näkee myös ongelmalliseksi asiasta säätämisen laissa turvatarkastuksista kärjäoikeudessa. Onko oikeudenkäynnin jälkeinen yksityisyyden suoja turvatarkastuksella turvattava asia? Käytännönläheisintä olisikin lähteä ajatuksesta, että oikeudenkäynnin yleisöjulkisuus toteutuu siten, että oikeudenkäynnistä kiinnostunut osallistuu itse istuntoon.

Lausuntoehdotuksen ovat valmistelleet osastonjohtajat Tomi Vistilä ja Ulla-Maj Leppäkorpi yhdessä laamannin kanssa.

Allén Daniel
Pohjanmaan käräjäoikeus